

studia i rozprawy

ks. Janusz Lemański

**„Niech przyjdzie do mnie,
a dowie się, że jest prorok
w Izraelu” (2 Krl 5,8b)**

**Wprowadzenie do profetyzmu
starotestamentalnego**

Tom 1. Profetyzm przedklasyczny. Prorocy więksi

ks. Janusz Lemański „Niech przyjdzie do mnie, a dowie się..”

9 788372 418388

WYDZIAŁ TEOLÓGICZNY
UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydział Teologiczny
Uniwersytetu Szczecińskiego

STUDIA I ROZPRAWY

Rada naukowa serii

ks. dr hab. Zdzisław Kroplewski prof. US, ks. prof. dr hab. Zdzisław Lec,
ks. dr hab. Andrzej Offmański prof. US, ks. prof. dr hab. Marian Rusecki

Redaktor serii

ks. dr Andrzej Wańka

1. *Religie w dobie pluralizmu i dialogu*, red. A. Wańka (2004)
2. *Św. Otton z Bambergu – ewangelizator Pomorza. Jego kult do czasów współczesnych*, red. G. Wejman (2004)
3. *Polska katecheza wobec pluralizmu jednoczącej się Europy*, red. A. Offmański (2004)
4. *Biblioteki i archiwa kościelne na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej. Zarys problematyki*, red. Z. Lec, G. Wejman (2005)
5. *Kościół rzymskokatolicki na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945–2005*, red. G. Wejman (2005)
6. *New Age. Idee i implikacje*, red. A. Wańka (2005)
7. *Martyres toŭ lógŭ*, red. C. Korzec (2005)
8. *Małżeństwo i rodzina w panoramie współczesnych systemów*, red. A. Offmański (2006)
9. J. Lemański, *Arka Przymierza w dziejach narodu wybranego. Pomiędzy historią a teologią* (2006)
10. *Wspólna perspektywa filozofii i teologii*, red. R. Misiak (2006)
11. *Kalendarium Kościoła na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945–2005*, red. G. Wejman (2007)
12. J. Nowaszczuk, *Miejsca wspólne łacińskich epitafiów epoki renesansu* (2007)
13. *Funkcja inicjacyjna katechezy w Kościele współczesnym*, red. K. Kantowski (2007)
14. *Recepcja Soboru. Niektóre wyzwania wobec życia i działania Kościoła 40 lat po Soborze Watykańskim II*, red. K. Półtorak (2007)
15. *Ochrona funkcji wychowawczej rodziny*, red. J. Krukowski, A. Maćkowski (2007)
16. E. Sienkiewicz, *Już i jeszcze nie. Doczesny i eschatologiczny wymiar ludzkiej nadziei* (2007)
17. *Troska Kościoła o współczesną polską młodzież*, red. A. Offmański (2008)
18. *Pontyfikat Jana Pawła II. Zagadnienia historyczno-społeczne*, red. K. Guzikowski, R. Misiak (2008)
19. *Kościół i media w perspektywie komunikacyjno-pastoralnej*, red. K. Łuszczek (2008)
20. *Johannes Pisk – prekursor posoborowej odnowy liturgicznej*, red. A. Krzystek (2008)
21. *Szatan w religii i kulturze*, red. S. Bukalski (2008)
22. *Kościół – communio jako podmiot i środowisko współczesnej katechezy*, red. A. Draguła (2009)
23. E. Sienkiewicz, *Nie lękaj się Europo* (2010)
24. *Miedzy wiarą a zabobonem*, red. C. Korzec, J. Chapska (2010)
25. *Duszpasterskie i profilaktyczne aspekty służby penitencjarnej*, red. S. Bukalski (2010)
26. *Nadzieje i zagrożenia sekularyzacji*, red. C. Korzec, R. Misiak (2010)
27. *Współczesna katecheza liturgiczna. Liturgia w katechezie i szkolnym nauczaniu religii*, red. A. Offmański (2010)

ks. Janusz Lemański

„NIECH PRZYJDZIE DO MNIE, A DOWIE SIĘ,
ŻE JEST PROROK W IZRAELU”
(2 Kr1 5,8b)

WPROWADZENIE
DO PROFETYZMU STAROTESTAMENTALNEGO

t. I. Profetyzm przedklasyczny. Prorocy więksi

SZCZECIN 2012

Rada Wydawnicza
Urszula Chęcińska, Inga Iwasiów, Danuta Kopycińska
Piotr Niedzielski, Ewa Szuszkiewicz, Dariusz Wysocki
Edward Włodarczyk – przewodniczący Rady Wydawniczej
Aleksander Panasiuk – przewodniczący Senackiej Komisji ds. Wydawnictw
Edyta Łongiewska-Wijas – redaktor naczelna Wydawnictwa Naukowego

Recenzent
ks. dr hab. Mariusz Rosik prof. PWR

Redaktor Wydawnictwa
Hanna Naparty

Korektor
Aleksandra Grzemska

Skład komputerowy
Wiesława Mazurkiewicz

Projekt okładki
Krzysztof Adamski

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011

ISBN 978-83-7241-838-8

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIwersYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I (dodruk). Ark. wyd. 17,0. Ark. druk. 18,6. Format B5.

SPIS TREŚCI

Część pierwsza. WPROWADZENIE DO PROFETYZMU	9
1. Profetyzm biblijny a jego kontekst kulturowy	11
2. Fenomen profetyzmu biblijnego	16
3. Deuteronomistyczna koncepcja profetyzmu a tradycje prorockie	18
4. Fazy w rozwoju profetyzmu biblijnego	24
4.1. Profetyzm przedklasyczny	24
4.1.1. Określenia proroka	26
4.1.2. Grupy bliskie profetyzmowi	28
4.1.3. Indywidualni prorocy przedklasyczni w ujęciu deuteronomistycznym	29
4.2. Prorocy klasyczni	34
4.2.1. Okres przed wygnaniem babilońskim (760–587)	34
4.2.2. Prorocy czasu wygnania (587–538)	38
4.2.3. Prorocy powygnaniowi (538–III wiek przed Chr.)	39
5. Język profetyzmu	41
5.1. Słowo	42
5.2. Wizje	45
5.3. Czynności symboliczne	46
5.4. Opisy powołania	47
6. Sny jako problem w klasycznym profetyzmie	49
7. Uniesienie prorockie	50
8. Prorocy kultowi	52
9. Fałszywi prorocy	53

Część druga. PROROCY WIEKSI	57
1. KSIĘGA IZAJASZA	57
1.1. Jedna księga w trzech częściach	58
1.2. Jedność literacka	59
1.3. Czas powstania: Iz 1-39 w kontekście procesu redagowania Iz 1-66	61
2. Prorok (Proto-)Izajasz i jego czasy	65
2.1. Struktura literacka Izajasz 1-39	67
2.2. Główne tematy teologiczne	72
2.2.1. Bóg, człowiek i ludy ziemi	72
2.2.2. Wiara i polityka	74
2.2.3. Kult i sprawiedliwość społeczna	74
2.2.4. Mesjasz	75
2.2.5. Syjon	76
3. Deutero-Izajasz	77
3.1. Powstanie Iz 40-55	81
3.2. Struktura literacka Iz 40-55	85
3.3. Główne tematy teologiczne	86
3.3.1. Nowy Exodus i zbawienie	87
3.3.2. Stare i nowe rzeczy	88
3.3.3. Sługa JHWH	88
4. Trito-Izajasz	90
4.1. Powstanie Iz 55-66	93
4.2. Struktura literacka Iz 56-66	96
4.3. Główne tematy teologiczne	98
4.3.1. Zbawienie i grzech Izraela	98
4.3.2. Zbawienie i obce narody	99
5. KSIĘGA JEREMIASZA	101
5.1. Prorok Jeremiasz	104
5.2. Powstanie Księgi Jeremiasza	119
5.2.1. Dwie wersje księgi	119
5.2.2. Hipotezy dotyczące procesu powstawania księgi	122
5.3. Struktura literacka Księgi Jeremiasza	128
5.4. Teologia	135
5.4.1. Bóg	135
5.4.2. Polemika antyidolatryczna	138
5.4.3. Grzech i sąd	139
5.4.4. Łaska i zbawienie	141
6. KSIĘGA EZECHIELA	143
6.1. Prorok Ezechiel i jego czasy	148
6.2. Struktura literacka Księgi Ezechiela	157
6.3. Powstanie Księgi Ezechiela	162
6.3.1. Tekst księgi i jego wersje	164
6.3.2. Podstawy dla analizy diachronicznej	166
6.3.3. Aktualne hipotezy dotyczące powstania księgi	167
6.4. Teologia	173
6.4.1. Teocentryzm	174
6.4.2. Sąd i kara	177
6.4.3. Nawrócenie i przyszłość	180
6.4.4. Chwała JHWH	183
6.4.5. Teologia Ezechiela na tle innych tradycji starotestamentalnych ...	184
6.4.6. Recepcja Ezechiela	188
7. KSIĘGA DANIELA	191
7.1. Daniel i jego czasy	196

7.1.1. Daniel – bohater literacki	199
7.1.2. Tło historyczne Księgi Daniela	202
7.2. Powstanie Księgi Daniela	207
7.2.1. Daniel 1-6	209
7.2.2. Daniel 7-12	216
7.2.3. Dodatki greckie	219
7.2.4. Proces formowania	228
7.3. Struktura literacka Księgi Daniela	235
7.4. Teologia	237
7.4.1. Bóg	238
7.4.2. Wizja Syna Człowieczego	240
7.4.3. Periodyzacja historii	242
7.4.4. Królestwo Boże	243
7.4.5. Zmartwychwstanie	245
7.4.6. Angelologia	248
BIBLIOGRAFIA	251
SKRÓTY BIBLIOGRAFICZNE	291
SOMMARIO	297

CZEŚĆ PIERWSZA

WPROWADZENIE DO PROFETYZMU

Słowo „prorok” pochodzi od greckiego *pro-fētēs* i zostało zastosowane w LXX do tłumaczenia wielu hebrajskich wyrażen, którymi opisuje się osobę proroka¹. Składają się na nie czasownik *fēmi* – „mówić” i prepozycja *pro*, która może wskazywać na zastępstwo – „zamiast”, miejsce – „przed” lub czas – „zanim/przedtem”. Każda z tych możliwości dobrze wpisuje się w fenomen prorokowania. Prorok Starego Testamentu jest bowiem kimś, kto przemawia w imieniu Boga (zamiast) przed innymi (przed), zapowiadając rzeczy, które mają dopiero nastąpić (zanim).

W kanonicznym zbiorze ksiąg Starego Testamentu *corpus profeticum* składa się ze zbioru tzw. proroków większych (Izajasz: 1-66; Jeremiasz: 1-52; Ezechiel: 1-48; Daniel: 1-14) oraz dwunastu proroków mniejszych (Ozeasz, Joel, Amos, Abdiasz, Jonasz, Micheasz, Nahum, Habakuk, Sofoniasz, Aggeusz, Zachariasz, Malachiasz). Do tego zbioru dodać można także pseudoepigraficzną Księgę Barucha (Ba 1-5) i List Jeremiasza (Ba 6).

Proces tworzenia się zarówno zbioru pism prorockich, jak i jego poszczególnych ksiąg jest bardzo skomplikowany. Można przypuszczać, że w swej podstawowej formie autentyczne proroctwa historycznych proroków przekazywane były najpierw ustnie, a dopiero z czasem przybrały kształt pisma.

¹ W greckim kręgu kulturowym słowem tym opisywano kogoś będącego tłumaczem bogów i przekazującego ich wolę, wróżbitę, wieszczka, mówcę, herolda na igrzyskach, proroka, znachora, lekarza lub szarlatana, por. O. Jurewicz (opr.), *Słownik grecko-polski*, t. II, Warszawa 2001, 268.